

О. Є. Кузьмін,
 д. е. н., професор, заслужений працівник народної освіти
 України, директор, Навчально-наукового інституту економіки
 і менеджменту
 О. Г. Мельник,
 к. е. н., докторант,
 Національний університет "Львівська політехніка"

ДІАГНОСТИКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ

У статті висвітлено ключові проблеми діагностики кредитоспроможності машинобудівних підприємств. Ґрунтовно проаналізовано нормативно-правові засади оцінювання кредитоспроможності та підходи до діагностики кредитоспроможності позичальників, що використовуються у комерційних банках України. На підставі цього розроблено методичні положення зі здійснення полікритеріальної діагностики кредитоспроможності машинобудівних підприємств на засадах системи індикаторів, які відображають фінансовий стан, кредитне забезпечення, кредитну історію та відповідальність підприємства перед зовнішніми суб'єктами.

In the article the key problems of the diagnostic of credit worthiness by the machine-building enterprises is considered. The normative-legal base of estimation credit worthiness and approaches to diagnostic of credit worthiness of debtors, which using in commercial banks of Ukraine, are analyzed. For this bases the methodical recommendations of the polycriterial diagnostic of credit worthiness by the machine-building enterprises by the indicators' system, which represented financial condition, credit guarantee, credit history enterprise' responsibility before external subjects, are offered.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Функціонування та розвиток машинобудівних підприємств значною мірою визначається рівнем доступу до зовнішніх фінансових ресурсів, адже, як правило, для таких суб'єктів господарювання використання лише механізмів самофінансування є неможливим з огляду на невисокий рівень рентабельності діяльності та необхідність потужної виробничо-технологічної бази. Найбільш реалістичним інструментом в таких умовах є використання різноманітних кредитних програм банківських та інших фінансових установ, що сприяють розвитку промислового підприємництва. Проте, звертаючись до зовнішнього джерела фінансування,

керівники машинобудівних підприємств знову стикаються із чималим колом проблем, ключовою з-поміж яких виступає недостатній рівень їхньої кредитоспроможності. Дотримуючись принципу обґрунтованості в наданні фінансових ресурсів, фахівці кредитних установ аналізують привабливість підприємств машинобудування, базуючись на їх фактичних фінансових показниках, враховуючи особливості кредитної історії потенційного позичальника та ще значний перелік аспектів. Внаслідок цього кредит стає недосяжним для більшості машинобудівних підприємств, адже практика неповернення боргових зобов'язань, що поширилась у період кризи, створює суб'

'ективні бар'єри для отримання нових асигнувань, навіть за наявності реальних виробничо-фінансових перспектив. На фоні фінансово-економічної кризи для машинобудівних підприємств, близько 50% з яких станом на поч. 2010 р. є збитковими та фінансово-нестабільними, банківське кредитування фактично стало недоступним. Окрім цього, криза суттєво похитнула і стабільність фінансово-кредитної системи, що зумовило підвищення кредитних відсотків, погіршення умов надання банківських кредитів для фізичних та юридичних осіб, а також формування більш жорстких вимог до заставного забезпечення кредитів. Керівники та фінансисти машинобудівних підприємств масово скаржаться на викривлену діагностику фінансово-кредитними установами їхньої кредитоспроможності, що надалі дозволяє кредиторам висувати перед підприємствами додаткові та непривабливі умови кредитування. Усе вищевикладене формує замкнене коло: для функціонування і розвитку підприємства машинобудування потребують залучення кредитних ресурсів, але вітчизняні фінансово-кредитні установи надають фінансові ресурси на вкрай не вигідних умовах, що ще більше погіршує фінансовий стан підприємств машинобудування. В таких умовах виникає необхідність у якомусь управлінні кредитоспроможністю підприємств, що передбачає, насамперед, її адекватну діагностику.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Варто наголосити, що політика кредитування комерційними банками підприємств різних видів економічної діяльності повинна базуватись на виважених та економічно обґрунтованих рішеннях щодо умов, забезпечення та критеріїв надання кредитів. В основу методик вітчизняних комерційних банків щодо визначення внутрішнього кредитного рейтингу та діагностики кредитоспроможності юридичних осіб закладено Положення Національного Банку України "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями" № 279 від 06.07.2000 р. (далі — Положення № 279) [5]. У цьому нормативному акті регламентується рекомендаційний перелік індикаторів, за якими експерти фінансово-кредитних установ повинні проводити оцінювання позичальників з метою встановлення рівня їх кредитоспроможності. Зазначено, що для діагностики фінансового стану позичальника-юридичної особи, банк повинен оцінювати такі основні економічні показники діяльності: платоспроможність (коєфіцієнти миттєвої, поточної та загальної ліквідності); фінансова стійкість (коєфіцієнти маневреності власних коштів, співвідношення залучених і власних коштів); обсяг реалізації; обороти за рахунками (співвідношення надходжень на рахунки позичальника і суми кредиту, наявність рахунків у інших банках, наявність картотеки неплатежів — у динаміці); склад та динаміку дебіторсько-кредиторської заборгованості (за останній звітний та поточний роки); собівартість продукції у динаміці; прибутки та збитки у динаміці;

рентабельність у динаміці; кредитну історію (погашення кредитної заборгованості в минулому, наявність діючих кредитів). Варто зауважити, що згідно з Положенням № 279 комерційним банкам при діагностиці кредитоспроможності юридичних осіб дозволяється враховувати перелік суб'єктивних чинників, зокрема: ринкову позицію позичальника та його залежність від циклічних і структурних змін в економіці та галузі промисловості; наявність державних замовлень та державної підтримки позичальника; ефективність управління позичальника; професійність керівництва та його ділову репутацію тощо [5].

Розроблена методика оцінювання конкурентоспроможності, безперечно, є цінною і сприяє ефективному функціонуванню та розвитку кредитної сфери. Основною перевагою її використання є можливість формування на базі розрахованих показників інтегральної оцінки, за якою усіх потенційних споживачів розподіляють на 5 класів ("А", "Б", "В", "Г" і "Д"). Незважаючи на важливість Положення № 279 для уніфікації діагностики кредитоспроможності юридичних осіб, варто звернути увагу на наявність у ньому таких недоліків:

- подані показники оцінювання фінансового стану не містять нормативно-критеріальних значень, що дозволяє комерційним банкам обирати найбільш несприятливі нормативи та маніпулювати класифікацією підприємств-позичальників;

- запропонований для діагностики фінансової стійкості позичальника коефіцієнт маневреності власних коштів ((власний капітал — необоротні активи) / власний капітал) не є репрезентативним індикатором у цій сфері, на відміну від коефіцієнтів автономії, фінансового левереджу тощо, які у методиці відсутні;

- передбачена положенням можливість враховувати певні суб'єктивні чинники для діагностики кредитоспроможності підприємства вже формує засади для суб'єктивної діагностики комерційними банками позичальника;

- запропоновано методику згідно із Положенням № 279 доцільно було б диференціювати у розрізі малих, середніх та великих підприємств, а також за галузевою приналежністю, адже уніфіковане зіставлення таких абсолютних показників, як виручка від реалізації продукції, собівартість та прибуток (збиток), для цих категорій підприємств не забезпечить отримання об'єктивної бази для порівняння та прийняття на цій основі ефективних рішень стосовно можливості надання кредитних коштів;

- з огляду на те, що на сучасному етапі в Україні йде мова про розроблення загальнонаціональної рейтингової бази даних діагностики кредитоспроможності позичальників, доцільно було б уніфікувати методику ідентифікації класу позичальника на засадах використання об'єктивних індикаторів та критеріїв тощо.

Для визначення об'єктивності, адекватності, інформаційної насиченості та репрезентативності методик з оцінювання кредитоспроможності позичальників (юридичних осіб) проана-

лізовано методики таких комерційних банків: "Укргазпромбанк", "Укрсоцбанк", "УкрСиббанк", "Форум" та інших. Аналізування підходів вищевказаних комерційних банків до діагностики кредитоспроможності позичальників свідчить про суттєві відмінності у методиках, нормативно-критеріальному та інтерпретаційному забезпеченні, що створює умови для маніпулювання результатами такої діагностики. Цілком реальними є ситуації, за яких одним банком підприємство може відноситись до певного класу кредитоспроможності, а іншим банком — до іншого класу. Присутність значного переліку суб'єктивних чинників при діагностиці кредитоспроможності також створює умови зацікавленим особам для підвищення чи зниження класу кредитоспроможності. Свідоме заниження класу кредитоспроможності дозволяє висувати перед підприємствами більш жорсткі вимоги щодо заставного забезпечення позики, надання додаткового інформаційного масиву даних щодо сплати відсотків за кредитами тощо.

Як зазначалось вище, в Україні на сучасному етапі, особливо на фоні фінансово-економічної кризи, йде мова про формування єдиного реєстру кредитоспроможності підприємств, при цьому їхня ідентифікація відбувається за класами. Виникає логічне запитання, як можна рейтингувати підприємства, якщо різні банки ідентифікують класність кредитоспроможності за відмінними підходами. Окрім цього, методичні підходи до діагностики кредитоспроможності позичальників у вказаних банках базуються на відмінних базових засадах, зокрема одними банками розраховуються показники фінансово-економічного стану позичальника та порівнюються з критеріальними значеннями, у інших банках порівняння відбувається із середньогалузевими значеннями; в одних банках передбачена бальна оцінка кредитоспроможності, у інших — ідентифікаційна за класами ризиків тощо.

В Україні встановлює оцінку кредитоспроможності позичальників, базуючись на вимогах, встановлених постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Національної рейтингової шкали" від 26.04.2007 року № 665 [6], Національне рейтингове агентство "Кредит-Рейтинг". Для віднесення об'єкта рейтингування до однієї із груп у межах інвестиційного або спекулятивного рівня надійності експерти агентства здійснюють процес аналізування за трьома компонентами: якісною, кількісною та правовою. Крім того, розроблено спеціальні рейтингові методики за типологічною ознакою позичальників і виокремлено окремі методології для оцінювання підприємств, банків, страхових компаній та державних органів влади.

Варто також наголосити, що, аналізуючи рейтинг кредитоспроможності вітчизняних підприємств, сформований Національним рейтинговим агентством "Кредит-Рейтинг", можна констатувати про повну відсутність у ньому підприємств машинобудівного сектора [4]. Національна рейтингова шкала спрямована на оцінювання кредитного ризику позичальника та визначення

його кредитного рейтингу, який характеризує рівень спроможності юридичної особи своєчасно та у повному обсязі виплачувати відсотки і основну суму за борговими зобов'язаннями. При цьому визначено, що кредитні рейтинги можуть бути короткостроковими (демонструють кредитний ризик у короткостроковій перспективі — до одного року) і довгостроковими (відображають кредитний ризик у довгостроковій перспективі — понад 1 рік). Значення кредитних рейтингів варіюються в межах від позначки "uaAAA" (найвища кредитоспроможність) до позначки "uaD" (дефолт) — для довгострокових кредитних рейтингів; у межах від позначки "uaK1" (найвища кредитоспроможність) до позначки "uaKD" (дефолт) — для короткострокових кредитних рейтингів. Окрім цього, Національного рейтинговою шкалою передбачено можливість надання прогнозу кредитного рейтингу (позитивний, стабільний чи негативний), який відображає можливі зміни його у перспективі [6; 8]. Варто зауважити, що критерії віднесення підприємства до того чи іншого класу є недостатньо конкретизованими та обґрунтованими, що також створює можливість для маніпулювання рейтинговими оцінками.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

З огляду на результати аналізування нормативно-правової [4; 5; 6; 8], літературної [1; 3; 9] бази та методичного забезпечення комерційних банків щодо діагностики кредитоспроможності позичальників-юридичних осіб можна стверджувати, що у цій сфері існує чимало проблем, неточностей, неузгодженостей, суб'єктивності, що формує необхідність розроблення єдиної, уніфікованої, справедливої методичної та нормативно-критеріальної бази щодо діагностики кредитоспроможності машинобудівних підприємств України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Результати аналізування нормативно-правової бази [4; 5; 6; 8], літературних джерел за проблемою [1; 3; 9] та ознайомлення із методичною документацією щодо оцінювання кредитоспроможності юридичних осіб фінансово-кредитними установами дають змогу стверджувати, що діагностику кредитоспроможності та і відповідно ідентифікацію внутрішнього кредитного рейтингу позичальника доцільно здійснювати, базуючись на показниках, які характеризують такі параметри машинобудівного підприємства (табл. 1):

1. Фінансовий стан (рентабельність, ліквідність, фінансову незалежність, ділову активність).
2. Кредитне забезпечення.
3. Кредитну історію.
4. Відповідальність підприємства перед споживачами, контрагентами, державними органами влади тощо.

Оцінюючи кредитоспроможність машинобудівних підприємств за вищевказаною табл. 1, експерт, порівнюючи фактичні значення позичальника із нормативними, ідентифікує їх як будеві змінні, тобто 1 — показник, що відповідає нормативно-критеріальному значенню, 0 — показник, що не відповідає нормативно-критеріальному значенню. Відповідно максимальну кількість

Таблиця 1. Основні індикатори діагностики кредитоспроможності машинобудівних підприємств*

Індикатори	Формули обчислення	Нормативно-критеріальні значення
1	2	4
I. ІНДИКАТОРИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ		
1. Індикатори рентабельності (прибутковості)		
1.1. Коефіцієнт рентабельності капіталу (активів) (R_a)	Чистий прибуток / Середньорічні активи підприємства	>0, збільшення, \geq галузевого показника
1.2. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (R_{vk})	Чистий прибуток / Середньорічний власний капітал	>0, збільшення, \geq галузевого показника
1.3. Коефіцієнт рентабельності реалізації продукції (R_r)	Прибуток від операційної діяльності / Чиста виручка від реалізації	>0, збільшення, \geq галузевого показника
1.4. Коефіцієнт рентабельності виробництва продукції (R_v)	Прибуток від операційної діяльності / Повна собівартість продукції підприємства	>0, збільшення, \geq галузевого показника
2. Індикатори ліквідності		
2.1. Коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт покриття поточний) (L_z)	Оборотні активи / Поточні зобов'язання	[1,0 – 2,0]
2.2. Коефіцієнт швидкої ліквідності (L_r)	(Грошові кошти та їх еквіваленти Дебіторська заборгованість + Поточні фінансові інвестиції) / Поточні зобов'язання	[0,8 – 1,5]
2.3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (миттєвої платоспроможності) (L_a)	(Грошові кошти та їх еквіваленти + Поточні фінансові інвестиції) / Поточні зобов'язання	[0,2 – 0,35]
3. Індикатори фінансової незалежності		
3.1. Коефіцієнт автономії (K_a)	Власний капітал / Валюта балансу	[0,5-0,8]
3.2. Коефіцієнт фінансового леведжу (K_f)	Власний капітал / (Довгострокові + Поточні зобов'язання)	[1,0 – 2,0]
3.3. Коефіцієнт маневреності власного капіталу (K_m)	(Оборотні активи – Поточні зобов'язання) / Власний капітал	>0, збільшення, \geq галузевого показника
3.4. Коефіцієнт цільовості довгострокових вкладень (K_d)	(Власний капітал + Довгострокові зобов'язання) / Необоротні активи	≈ 1
4. Індикатори ділової активності		
4.1. Коефіцієнт оборотності активів (O_a)	Чиста виручка від реалізації / Середньорічна вартість активів	Збільшення
4.2. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (O_k)	Чиста виручка від реалізації / Середньорічний обсяг кредиторської заборгованості	Збільшення
4.3. Середній термін погашення кредиторської заборгованості (дні) (t_k)	365 днів / Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Зменшення
4.4. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (O_d)	Чиста виручка від реалізації / Середньорічний обсяг дебіторської заборгованості	Збільшення
4.5. Середній термін погашення дебіторської заборгованості (дні) (t_d)	365 днів / Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Зменшення
4.5. Коефіцієнт оборотності виробничих запасів (O_z)	Собівартість реалізованої продукції / Середньорічний обсяг виробничих запасів	Збільшення
4.6. Середній термін обороту виробничих запасів (дні) (t_z)	365 днів / Коефіцієнт оборотності виробничих запасів	Зменшення
4.7. Коефіцієнт оборотності власного капіталу (O_v)	Чиста виручка від реалізації / Середньорічний обсяг власного капіталу	Збільшення
4.8. Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовідача) (F)	Чиста виручка від реалізації / Середньорічна залишкова вартість основних засобів	Збільшення (орієнтація на галузевий показник)
II. ІНДИКАТОРИ, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ		
1. Коефіцієнт основного забезпечення кредиту (K_z)	Залишкова балансова вартість основних засобів / Обсяг очікуваного кредиту	>2
2. Коефіцієнт погашення кредитних зобов'язань (K_k)	Виручка від реалізації позичальника за період, що відповідає періоду кредитування / (Обсяг кредиту + Відсотки за кредит)	>2
3. Коефіцієнт грошового погашення кредитних зобов'язань (K_{mz})	Середньомісячні надходження на рахунки позичальника * Термін кредитної угоди / (Обсяг кредиту + Відсотки за кредит)	>1
III. ІНДИКАТОРИ, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ КРЕДИТНУ ІСТОРІЮ		
1. Коефіцієнт протермінування кредиторської заборгованості в цілому (K_{kz})	Обсяг протермінованої кредиторської заборгованості / Обсяг кредиторської заборгованості	≈ 0 , зменшення
2. Коефіцієнт протермінування кредиторської заборгованості за кредитами (K_{kd})	Обсяг протермінованої кредиторської заборгованості за кредитами / Обсяг кредиторської заборгованості за кредитами	≈ 0 , зменшення
3. Наявність залучених та неповернених кредитів у інших банках (K_{m})	-	Ні
IV. ІНДИКАТОРИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ		
1. Частка ринку (Q_m)	Виручка від реалізації продукції підприємства / Сукупний обсяг продажу певної продукції на відповідному ринку	>0,1, збільшення
2. Наявність судових справ щодо позичальника** (S_s)		Ні
3. Наявність факту штрафних санкцій щодо позичальника** (P_s)		Ні
4. Наявність податкової застави** (T_z)		Ні
5. Наявність факту арешту майна та/або рахунків** (A_r)		Ні
6. Наявність договорів із постачальниками на період надання кредиту (D_p)		Так
7. Наявність договорів із споживачами на період надання кредиту (D_s)		Так
8. Наявність бізнес-плану під кредитування (B_{pk})		Так
9. Наявність відкритих основних поточних рахунків у банку, що надає кредит (P_r)		Так
10. Наявність факту порушення справи про банкрутство** (B_k)		Ні

Примітки: * Сформовано авторами на підставі джерел [1; 2; 3; 7; 9].

** В минулому впродовж останніх 2 років та на сучасному етапі.

балів, які можуть бути набрані за кожною сферою оцінювання, наведено у табл. 2.

Таблиця 2. Максимальна кількість балів за напрямками діагностики кредитоспроможності позичальника

Параметри	Індикатори діагностики кредитоспроможності позичальника				Всього
	Індикатори фінансового стану	Індикатори кредитного забезпечення	Індикатори кредитної історії	Індикатори відповідальності	
Максимально можлива кількість балів за напрямками	19	3	3	10	35
Вагомість напрямків з урахуванням частот відповідності індикаторів нормативно-критеріальним значенням	0,54	0,09	0,09	0,28	1

На підставі підрахунку сукупної кількості балів за усіма сферами оцінювання розроблено таблицю відповідності класів підприємств (табл. 3) згідно Положення № 279 [5], класів підприємств згідно Національної рейтингової шкали довгострокових та короткострокових кредитних рейтингів [6; 8], інтервалів бальних оцінок, запропонованих та обґрунтованих за вищевказаною у табл. 1 системою індикаторів. Важливо те, що у таблиці сформовану змістову відповідність ідентифікації рейтингу кредитоспроможності зі різними підходами.

Варто наголосити, що при здійсненні ідентифікації класу позичальника за запропонованою моделлю необхідно враховувати перелік обмежень. Насамперед, мова йде про те, що індикатори для діагностики кредитоспроможності повинні розраховуватись та визначатись не менше, ніж за 3 роки, якщо ж період є меншим, то це є фактор, який дає змогу знижувати на один рівень клас позичальника. Якщо існує факт порушення справи про банкрутство підприємства, то воно автоматично ідентифікується за класом "Г" найнижчого рівня. Позичальник не може бути віднесений до класу "А", якщо індикатори, які характеризують його кредитну історію, не відповідають нормативним значенням. Якщо позичальником не надано фінансової звітності, що підтверджує діагностику його фінансового стану, а також належно оформленої документації, то він не може класифікуватись вище класу "Г". У процесі виконання кредитного договору, якщо позичальник вчасно не розраховується за своїми зобов'язаннями, банк може знижувати клас позичальника та переглядати договірні взаємовідносини.

ВИСНОВКИ

Модифіковані методичні рекомендації із діагностики кредитоспроможності машинобудівних підприємств формують базу для уніфікації методичного та критеріального забезпечення цього процесу і можуть бути рекомендовані Національному банку України як основа для удосконалення нормативно-правового забезпечення визначення кредитного рейтингу позичальника — юридичної особи. Універсальна та чітка індикаторно-критеріальна база діагностики кредитоспроможності юридичних осіб покликана усунути проблеми суб'єктивності, упередженості та неузгодженості у цій сфері та дозволить на підставі конкретних обґрунтованих критеріїв формувати рейтинги вітчизняних підприємств.

Література:

1. Благодир Я.Я. Аналіз кредитоспроможності підприємства в системі фінансового менеджменту / Я.Я. Бла-

Таблиця 3. Ідентифікація класу позичальника згідно чинного законодавства на підставі системи запропонованих індикаторів*

Клас відповідно до Положення НБУ №279	Клас відповідно до Національної рейтингової шкали довгострокових кредитних рейтингів	Клас відповідно до Національної рейтингової шкали короткострокових кредитних рейтингів	Інтервали бальних оцінок	Рейтинг позичальника	Характеристика кредитоспроможності
А	AAA	K1	33-35	1	Найвищий рівень кредитоспроможності, усі істотні параметри відповідають критеріям та існують позитивні перспективи
	AA		31-32	2	Дуже високий рівень кредитоспроможності
	A	K2	28-30	3	Високий рівень кредитоспроможності
Б	BBB	K3	25-27	4	Достатній рівень кредитоспроможності, існування незначних фінансових ризиків
	BB		22-23	5	Середній рівень кредитоспроможності, високий рівень чутливості до фінансових ризиків
В	B	K4	15-21	6	Задовільний рівень кредитоспроможності, існування значних фінансових ризиків
Г	CCC	K5	10-14	7	Низький рівень кредитоспроможності, наявність значних фінансових ризиків
	CC		7-9	8	Незадовільний рівень кредитоспроможності, висока ймовірність ризиків банкрутства
	C		4-6	9	Підприємство, проти якого порушено справу про банкрутство
Д	D	KD	0-3	10	Підприємство визнане банкрутом у чинному законодавством порядку

* Примітка: особиста розробка авторів

годир // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". — Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2007. — № 576. — С. 16—21.

2. Інноваційні системи економічної діагностики підприємств на засадах індикаторів. Теоретико-методологічні та методичні засади: [монографія] / О.Г. Мельник, І.Б. Олексів, Н.Ю. Подольчак, Р.В. Шуляр; за наук. ред. д.е.н., проф., заслуженого працівника народної освіти України О.Є. Кузьміна. — Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2009. — 212 с.

3. Мельник О.Г. Рейтингування машинобудівних підприємств з метою оцінювання їхньої кредитоспроможності / О.Г. Мельник, Ю.А. Логвиненко // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Економіко-правове забезпечення розвитку підприємництва в Україні: зб. наук. пр. / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: Є.І. Бойко (відп. ред.) [та ін.]. — Львів, 2009. — Вип. № 2(76). — С. 126—135.

4. Офіційний сайт національного рейтингового агентства "Кредит-Рейтинг" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.credit-rating.com.ua>.

5. Положення Національного Банку України "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями" № 279 від 06.07.2000 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

6. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Національної рейтингової шкали" № 665 від 26.04.2007 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

7. Проблеми та теоретико-методичні засади управління витратами на машинобудівних підприємствах: [монографія] / О.Є. Кузьмін, А.М. Дідик, У.І. Когут, О.Г. Мельник; за заг. ред. д.е.н., проф. О.Є. Кузьміна. — Львів: Тріада плюс, 2009. — 325 с.

8. Сокурченко П.І. Оцінка рівня економічної рентабельності підприємства і його кредитоспроможності за допомогою механізму фінансового леведреджу / П.І. Сокурченко // Економіка і регіон. — 2004. — № 2(3). — С. 100—101.

9. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: [монографія] / О.О. Терещенко. — К.: КНЕУ, 2004. — 268 с.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2010 р.